

אסון כפר-קאסם ולקחו

מאת אסיר עברי

פסק-הדין הקשה שחרץ בית-הדין הצבאי במושב בירוש-לים על נאשמי כפר-קאסם נתקבל עליידי המונייהם, על כל שכבותיו, בבגרות הראויה לשבת, ללא היסטריה וללא שמחה לאיד. אף ששמע גור-הדין נתלוותה לו קדרות רבה, והוא עורר בלב רבים צער עמוק על שמונה הבחורים האלה, שנשאר בנאמנות בעול הבטחון משך שנים, נכשלו כשלו חמור ונידונו לשנות-כלא רבות — שלטו בציבור הכרה צלולה ושיקול-דעת קר, כי במקרה הנדון אין מנוס מלהעדיף את הדין על הרחמים, וכי שופטי בית-הדין הצבאי — החוק, הצדק והשוויון האזרחי והמדיני היו נר לרגליהם.

הפסע המחיר שנתחולל בכפר-קאסם ב-29 באוקטובר 1956, ביום הגדול של הוניה לעבר סיני, שהסירה את מצור-ההשמה ונתנה שקט לארץ, פגע בלב המדינה וגרם לדעזע מוסרי עמוק, שטרם ידענו דוגמתו אולי מאז הושגה עצמאותנו.

נפש המגן שחולל

כנרדפים נהרגים ומוקרבים, עוצמו, בעברנו הרחוק והקרוב, חש נול, עם אסון כפר-קאסם, עלבון צורב על נשנו שנשטא, על כוחנו, וכל מיטבחנו ועליו גאונותנו, שחולל, ועל תושבי הארץ, שוים לנו בזכויותיהם החוקיות והאנושיות, ביניהם נשים וילדים, שנשקלו כצאן — ללא רחמים ולא שום סיבות מסבירות ומקילות, אם בכלל יכולות להיות סיבות כאלה. ארבעים ושלשה חער-ביים בכפר-קאסם — ביניהם ילדים קטנים — לא אחזו בנשק, לא התקוטבו, לא גילו התנגדות לכוונתו, לא הבטחון, לא היו באזור-קרבות, לא שיבשו שום מרכה צבאית — ורבים מהם אפילו לא ידעו כי היום המר ההוא שונה במשור מן האחרים, וכי קיים עוצר בכפר, עת ש-נחני הפקודה לירות בשבים מן הע-בודה בשדה ידעו שהשבים אינם יודעים זאת. פתע נתגלתה לנו זוערה נוראה, כי האוחזים בנשק, בגיורה המזרחית, שהופקד בידי לצרכי הגנת הגבולות, התירו את דמם של בני המיעוט הערבי חסרי כל מגן — בלא לחוס אפילו על אשה וילד.

שנתיים ימים עברו מאז התרחש אסון כפר-קאסם עד היותן פסק-הדין, הציבור הרחב, שעקב בדריכות אחר כל-שליבי המשפט, הוכיח, כי זמן רב זה לא התחיש בו במאומה את סלדתו ממעשה-ההוצעה לא עימעם את צלילות שיקוליו, לא הק-ה את חושו העמוק והשרשי לצדק בדין, ולא טישטש בו את הכרת ההתבה של העם ושל המדינה המ-אורגנת להגן על החלש, המושפל ו-המועד לפגיעה, לפיכך גבר ברובו הגדול של כנאו ואמר — אמנם בלב-כבד — אמנ על פסק-דינם החמור של היושבים כסאל-משפט, הכורך עמו סבל רב לבני-העוורים המעור-בים בפרשה אומללה זו, עד כדי שלילת תרומתם להגנה רבות — עד נש אכזרי שאין חמור ממנו. בוגרים ונוער חיללים ואזרחים, בברים ונ-שים, היו שותפים בהכרה איננה — אף שמעציבה — כי טישטש בפרשה עגומה ונוראה זו הוא אסון למדינה, ופסע מוסרי גדול שלא ינוקה ולא יכופר, וכי אין דרך אלה זו, שעל האשמים לשאת במלוא-האחריות ל-מעשיהם.

העם למד לכבד ולהוקיר את חבר-המשפט בארץ, האזרחיים והצבאיים, אשר ידעו לשמור בקפדנות על איר-תלותם מן הרשות המבצעת זמן ה-פיקוד הצבאי, לשפוט בצדק, לדון בהתאם לחוק-המדינה, השווה לכל, שאינו מפלה בין אזרח לאזרח. הציבור מתבה עתה בסבלנות ובא-מון מלא לפסק-דינו של בית-הדין לערעורים, ולבו סמוך ובטוח, כי גם אם יכניס בית-הדין זה שינויים כלש-הם בגור-הדין, כפי שיראה בעיניו, הוא ישרא נאמן להנחת-היסוד הכל-תימערערת, כי הצדק קודם לכל, וכי על האשמים לשאת בעונשם.

אין לעבור לסדר-היום עם כזיאת האשמים

ממשלת ישראל, שזועזעה כמאור-עות כפר-קאסם, נהגה באחריות ג-דולה, במידת הרחמים ובחבונה מדי-נית עת שהשה, וללא שהיות, הרבה זמן לפני היותן פסק-הדין, לעזרתן של המשפחות השכולות, וסעדה אר-תן במצוקתן ובאסונן, כמו שדאנה גם לנקיטה מיידית בצעדים המשפ-טיים הנחוצים, בכך הוכיחה הממשלה את התנערותה ממעשה-ההוצעה, את גישתה האנושית לנפגעים שנשארו בחיים ואת גבולותה לפצות במידת-היכולת את בני המשפחות ששכלו את יקיריהן, ואמנם יודעים בני הכ-פר, עם האבל והיגון שלא מש מהם עוד עד היום הזה, להעריך צדקה זה של המשפט, ולמכרן כן פרשה ש-המשפט ומסקל-דינו, ומצאו בכך ניחור מים באסונם ועידוד לשוב למסלול החיים והעבודה התקינים, תוך תקווה לעתיד טוב ובטוח יותר.

כיום, מי שיטח לעבור לסדר-היום עם נתינת פסק-הדין וכליאתם של הנשפטים מעבר לסורג למשך שנים, ולרואה בכך את הפרשה — ה-מורה הוזה להכחיל ופתורה — לא י-ירד לעומקה, לא הבין לשרשיה, ולא הבחין בגובה ממנה. פרשה זו הטי-לה אור על כהי פינוח בחיינו, והי-ארה דברים שמה נותנים באפול-לית.

הוצעת כפר-קאסם מחייבת התעמ-קות לגילוי סיבותיה, תוך מגמה ל-עקר משרש; ומסק-הדין מחייב ה-ת-בוננות בתוצאותיו האפשריות, תוך מגמה של טיהור האווירה, קביעת אחריות להחלטות גורליות, והגברת המשמעת הצבאית, המגבשת כוח ו-מרטנת הפקדות גם יחד.

פסק-הדין הבחיר והמנומק של ה-שופטים הצבאיים, עורר פסקות ק-שים לגבי חוקיותו של העוצר שהוכ-רז ביום-האסון, ואשר בהגנה עליו פגעו אנשי משטרה-גבול בארבעים ושלשה אנשים והרגו כן לא חס-הפק בית-הדין בחקירתם ושפיטתם של שמונה שוטרי משטרה-גבול ש-עמדו בפניו כנאשמים, אלא הצביע גם על אשמה כבדה הנופלת על מי שלא הועמד לדין בבית-משפט זה, והנושא לדעתו, באחריות עליונה י-ת-הנה, מקפת יותר, להשתלשלות ה-טרגית.

מאחר שבברים חמורים אלה נאמ-רו בכל רצינותם וכוונתם עליידי בית-הדין הצבאי — הרי כל העוצר אחר-פרישה עגומה זו לא יוכל להירגע עוד, אלא אם והשפ הדברים עד-היום — כי בנפשנו ובנפש המדינה תורם.

האזרחיות העדינה — עי מי?

הואיל וכן, לא יוכל להימנע מ-ש-אול: אם אמנם נקבל את ההנחה, כי העוצר בכפרי המשולש בלתי-חוקי-היה, מיהו הגורם — המוסד או האיש — אשר הטיל אותו, נושא באחריות לו, ועליידי כן גרם, כאילו, בעקבות להריגתם של עשרה אנשים? מנין שאב מטיל העוצר את סמכויותיו ל-פעולה זו, ומה מקור מעשהו? מיהו הנושא באחריות להליכה לפקודות-העוצר בלא שלא היה להן, לדעת השופטים, אסמכתא בחוק הארץ, והן-אינן אלא ביטוי לשרירות-לב ובמק-

בות למי שמופקד על כל-ידייה ו-אש, ואשר מרכז בידו כוח רב מול אחרים, שהם מפורקי נשק או חלשים ממנו. אראו ישמש הכוח המזוין אך ורק את המטרות הטורות של הגנת החיים, הקיום והמדינה, שהוט-לו עליו עליידי העם, ולא יטמא עצמו ונשקו במעשים של אלימות בלתי-מוצדקת ופסע.

רקע לקיפוחים ומשעים

עם זה נראה, כי הבעייה המרכזית והמטרידה ביותר, המתייצבת בפני-נו אחר פרשת כפר-קאסם איננה מתמצית בגילוי המסיבות וקביעת שלשלת העובדות ומידת האחריות להן בלבד, בפרשה המוגדרת הו-חייבים הננו להרחיב את הבעייה ולשאול: מהו ששימש רקע למעשה-הפסע? מה הם השרשים, מהם ינקו המפקדים והטוראים, אלה שנתנו את הפקודות ואלה שביצעו אותן, בגר-מם לאסון המחרד של כפר-קאסם? מהי האווירה שאיפשרה, כי יחידה בלני המיעוט הערבי, שהוא מסר-לה ליממה — נאמנה על הבטחון, מ-ררה לתפקידה, נכונה להשליך נפשה מנגד על מילוי חובותיה — תהיה שותפה למעשה, שכונה על ידי ה-שופטים כמעשה-רצח?

רק תמימים ביותר, או מיתממים, או קהים למתרחש בארץ, לא יודו, כי מקור הרעה נעוץ גם — בין ה-יתר — ביחס המיוחד והמפלה לרעה לבני המיעוט הערבי, שהוא עדיין מנת-חלקם של רבים, והגוררים עמם יחס זה עוד מתקופת מלחמת-הש-עצמאות, עדיין יש בינינו בני-גור-עור העקובה מדם, אף שלמעלה מ-עשר שנים כבר חלפו מאז, סיגים שדבקו ברבים ממנו בעת המלחמה, בינינו לבין הערבים, דרכי-מחשבה של או אורחות-פעולה של תקופת-קרבות — לא הכל כבר התנערו ו-

השתחררו מהם, איהשקט בארץ, סיכסוכי-הגבול, פעולות רצה, מעשי-הגמול, המצוד על הפדאן מאז קום המדינה ועד מבצע סיני — כל אלה לא סייעו להבראה נפשית של דור-המלחמה, עדיין יש בינינו בני-גור-עור, ויבוגרים, הרואים את הערבי — כל ערבי — הגר בארץ כמסוכן למדינה, כנחות, כראוי לקיפוח, שיש להחנכל לו ולצמצם את תחום תנועתו ופ-עולתו.

החוקים והתקנות של המדינה, ש-נעזו כאילו להכביח את צרכי ב-חונה, המאפשרים, למעשה, אפליה כלפי הערבים והצרת צעדיהם — לא תרמו לשינוי האווירה בכיוון של אריגת הרוחות והשתחררות מן ה-סיגה והחשד, אלא העמיקו את המפ-רד, פגעו בשוויון האזרחי והצמיחו פטריות-דעל נוספות בקרב חלקים שונים של המחנה, אם בין צעירים ו-אם בין בוגרים, ובעיקר בין צעירים, שאיננו משתמע לשתי פנים, כי ה-מימשל הצבאי הקיים, כאשר הוא, הכרוך בהכרח באפליה ובקיפוח של האוכלוסיה הערבית הוא שורש פ-רה רוש ולענה, טריל בין חלקי אוכ-ל חייבים אנו לומר ברורות, באופן-לוסיה, מקור לחינוך קלוקל, סיבה לקלקול דם אזרחי, וזאת בעת שאין עוד דבר בינו לבין הבטחת הצרכים של בטחון המדינה.

אדם עברי, הרואה את הערבי ס-גור בתחום-מושבו, הגתון למימשל מיוחד, לחוקים ולהוראות מיוחדים: בות למי שמופקד על כל-ידייה ו-אש, ואשר מרכז בידו כוח רב מול אחרים, שהם מפורקי נשק או חלשים ממנו. אראו ישמש הכוח המזוין אך ורק את המטרות הטורות של הגנת החיים, הקיום והמדינה, שהוט-לו עליו עליידי העם, ולא יטמא עצמו ונשקו במעשים של אלימות בלתי-מוצדקת ופסע.

העם למד לכבד ולהוקיר את חבר-המשפט בארץ, האזרחיים והצבאיים, אשר ידעו לשמור בקפדנות על איר-תלותם מן הרשות המבצעת זמן ה-פיקוד הצבאי, לשפוט בצדק, לדון בהתאם לחוק-המדינה, השווה לכל, שאינו מפלה בין אזרח לאזרח. הציבור מתבה עתה בסבלנות ובא-מון מלא לפסק-דינו של בית-הדין לערעורים, ולבו סמוך ובטוח, כי גם אם יכניס בית-הדין זה שינויים כלש-הם בגור-הדין, כפי שיראה בעיניו, הוא ישרא נאמן להנחת-היסוד הכל-תימערערת, כי הצדק קודם לכל, וכי על האשמים לשאת בעונשם.

הוצעת כפר-קאסם מחייבת התעמ-קות לגילוי סיבותיה, תוך מגמה ל-עקר משרש; ומסק-הדין מחייב ה-ת-בוננות בתוצאותיו האפשריות, תוך מגמה של טיהור האווירה, קביעת אחריות להחלטות גורליות, והגברת המשמעת הצבאית, המגבשת כוח ו-מרטנת הפקדות גם יחד.

פסק-הדין הבחיר והמנומק של ה-שופטים הצבאיים, עורר פסקות ק-שים לגבי חוקיותו של העוצר שהוכ-רז ביום-האסון, ואשר בהגנה עליו פגעו אנשי משטרה-גבול בארבעים ושלשה אנשים והרגו כן לא חס-הפק בית-הדין בחקירתם ושפיטתם של שמונה שוטרי משטרה-גבול ש-עמדו בפניו כנאשמים, אלא הצביע גם על אשמה כבדה הנופלת על מי שלא הועמד לדין בבית-משפט זה, והנושא לדעתו, באחריות עליונה י-ת-הנה, מקפת יותר, להשתלשלות ה-טרגית.

מאחר שבברים חמורים אלה נאמ-רו בכל רצינותם וכוונתם עליידי בית-הדין הצבאי — הרי כל העוצר אחר-פרישה עגומה זו לא יוכל להירגע עוד, אלא אם והשפ הדברים עד-היום — כי בנפשנו ובנפש המדינה תורם.

האזרחיות העדינה — עי מי? הואיל וכן, לא יוכל להימנע מ-ש-אול: אם אמנם נקבל את ההנחה, כי העוצר בכפרי המשולש בלתי-חוקי-היה, מיהו הגורם — המוסד או האיש — אשר הטיל אותו, נושא באחריות לו, ועליידי כן גרם, כאילו, בעקבות להריגתם של עשרה אנשים? מנין שאב מטיל העוצר את סמכויותיו ל-פעולה זו, ומה מקור מעשהו? מיהו הנושא באחריות להליכה לפקודות-העוצר בלא שלא היה להן, לדעת השופטים, אסמכתא בחוק הארץ, והן-אינן אלא ביטוי לשרירות-לב ובמק-

סופר עברי הרואה את חברו הסופר הערבי, שהוא נפגש עמו, אין לביתו בשעת-ערב מוקדמת, מספד השלטור נות ותקנותיהם; מורה עברי הרואה הפטרורם המונף עליו בגלל דעותיו, שועל עברי הרואה את חברו הפועל הערבי הנחון לאיסורים — ולחמיות, נשאנו יכול להתכנס ולדון בעניי-נו בחופש וחרות כעברי — האין שכנה כי תשתרש בחלק מהם, הכרת עליונות כלפי בני המיעוט הערבי, העלולה להצמיח תופעות של אפליה קשה, זלזול, פגיעה, והתנכלות, כפי שסבלנו אנו בארצות זרות, מידי ה-רוב שהתעלל וירד לחיינו?

והאין אווירה זו יכולה לשמש רקע וגורם מסייע למעשי-קיפוח, ואף פ-שע, כלפי הערבים, של בודדים שלא נשתחררו עוד מתופעות-הלווי הש-לילות — שאולי היו הכרחיות או — של המלחמה שהיתה?

והאין מצב זה יכול להצמיח בק-רב האזרחים בודדים, מלידי הארץ ומבני הגולה, שלא היו עוד עמנו במלחמת השחרור, בעלי רמה מוס-רית בלתי-מבוססת וחונן ישראלי לא מושרש, יחס מופקר כלפי ערבי שיליד אף הוא לפסע?

המומשל הצבאי הקיים — רועץ בבטחון

אין עוד שחר רסענה שהמימשל הצבאי הקיים, המטיל הגבלות ואי-סורים על רובו של המיעוט הערבי בארץ אמנם הכרחי הוא לבטחון ה-מדינה, וכי בלעדיו תהיה הגנתנו לר-קה וגבולותינו פרוצים, כוחות הב-טחון של המדינה — הצבא, משמר הגבול, המשטרה ושרותי הידיעות הבטחוניים — נתעצמו ונשתכללו ב-משך השנים ורכשו כבר נסיון ב-דה כזו, עד שהם מסוגלים להבטיח את בטחון המדינה וגבולותיה בלי כל צורך לנחות עוד בהגבלות מיר-חדות וקבועות ואיסורים כלפי הער-בים תושבי הארץ, בידל כוחות-הב-טחון היכולת הבלתי מופקעת להב-טיח את הבטחון הפלא של הארץ, מבחצ ומבפנים, מבלי להזיק לשום אמצעים פסולים של אפליה כלפי ערבי כערבי, וכלפי ישובי-הערבים בחלקים השונים של הארץ, ואפילו באזורים הסמוכים לגבול.

רשאים הננו לומר בפה מלא וללא כל היסוס, כי הביטול המלא של ה-מימשל הצבאי הקיים לא יזיק במא-ר מה לענייני הבטחון ולא יפגע בהם, אם בעקבות ביטול זה ינקטו כל האמצעים הבטחוניים החוקיים, הכל-תימפלים והיעילים להבטחת הב-טחון הפנימי ולשמירת הגבולות, אר-לם, לעומת זה עשוי יהיה צעד זה לסלק חשדות עמוקים ומרירות קשה מקרב לבות של ערבים לשכניהם ה-יחורים, ולחנך את בני המדינה היר-חורים לשוויון-יחס לכל, כולל המ-עוט הערבי, דבר זה, לכשיבוצע, יה-ה עשוי להפיל מתיצות של זרות, חשד, איראמון וטינה בין יהודים לערבים, להבירא את האווירה הכ-ללית בארץ, ולקרב לבבות תוך כי-בוד הדדי והכרת-ערך.

המבקש לעקור את הרעה — אל ימנע מעצמו את העמל והסורה של עקירתה בשר-שיה, כי רק עקירה כזו — עקירה היא.